

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۱۲ ماه نومبر ۲۰۲۳

داکتر عبدالرحمن زمانی

انتقال صدارت رژیم خاندانی نادرشاه از هاشم خان به شاه محمود خان (۳)

(از لابلای اسناد آرشیف انگلستان)

(بیوسته به گذشته)

رهایی زندانیان سیاسی و پیش شرط هاشم خان

تغییر پالیسی رژیم خاندانی و انتقال صدارت به شاه محمود خان شامل تغییرات و اصلاحاتی بود که در آن رهایی تعداد کثیری، نه همه، زندانیان سیاسی هم شامل بود. یکی از موضوعات مهمی که باید رژیم خاندانی نادرشاه قبل از انتقال صدارت از هاشم خان به شاه محمود خان راجع به آن تصمیم میگرفت، پیش شرط هاشم خان راجع به سرنوشت یک عده از زندانیان سیاسی بود.

در اسناد آرشیف انگلستان راجع به این پیش شرط هاشم خان میخوانیم که «ترتیبات و گذاری زمام صدارت به شاه محمود خان تحت بحث بوده و طبق یک منبع اقداماتی اتخاذ خواهد شد تا اطمینان حاصل شود که وی [شاه محمود خان] در مورد زندانیان که توسط محمد هاشم خان زندانی شده اند، تلاشی ننماید، زیرا این زندانیان [سیاسی و بدون حکم محکمه] خطری برای امنیت داخلی [بخوانید رژیم خاندانی] شمرده میشوند. یکی از گزارش ها حاکی از آنست که انتظار می رود او [شاه محمود خان] درین مورد یک تعهد نامه کتبی به اعلیحضرت ظاهر شاه ارائه کند که به اساس آن عده مشخصی از زندانیان سیاسی را آزاد خواهد کرد. به نظر دپلومات های سفارت های خارجی در کابل، و آنچه بسیاری از روشنفکران افغانستان در کابل آنرا بیان می کنند، خروج محمد هاشم خان از سیاست فعال، ضایعه بزرگی خواهد بود و فقدان این تعادل مغزی، در آینده برای افغانستان مشکلاتی را به همراه خواهد داشت. در عین حال، هواداران شاه محمود خان، از جمله بسیاری از افسران ارشد اردو و بسیاری از رهبران قبیلوی و مذهبی، از انتصاب او به عنوان صدراعظم استقبال میکنند، زیرا فکر می کنند که احتمالاً دسترسی به او آسانتر و مورد توجهش قرار خواهند گرفت، آنچه به یکباره توسط محمد هاشم خان رد می شد.» (آرشیف انگلستان، مکتوب سری شماره ۱۵ مؤرخ ۱۳ ماه اپریل ۱۹۴۲ سفارت انگلستان در کابل)

زندانیان سیاسی رژیم خاندانی کی ها بودند؟

این زندانیان سیاسی از سال ها بدون تحقیق و حکم محکمه در زندان های مختلف رژیم خاندانی در کابل محبوس بودند. زنده یاد خالد صدیق چرخي در جلد اول کتاب «برگی چند از نهفته های تاریخ در افغانستان» از زندانیان سیاسی ذیل نام میبرد که در دوره نادرشاه و هاشم خان صدراعظم زندانی بودند:

د پانو شمیره: له 1 تر 8

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پادونه: دليکنې د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خبر و لولئ

1. زندانیان سیاسی ذکور زندان های ارگ، دهمزنگ، سرای موتی و کوتوالی

محمد هاشم خان اختر	-	عبد الهادی خان داوی
محمد اکبر خان اختر	-	حاجی محمد انور خان بسمل
محمد اسماعیل خان سودا	-	نایب سالار جانباز خان چرخي
محمد اسماعیل خان پسر خلیفه نسیم	-	محمد عمر خان چرخي برادر جانباز خان چرخي
محمد نسیم خان	-	محمد عثمان خان برادر جانباز خان چرخي
محمد یوسف خان حقیقی	-	پیر محمد خان چرخي پسر جانباز خان چرخي
عبد الغفار خان سرحد دار	-	محمد علم خان چرخي پسر جانباز خان چرخي
عبد الغفور خان برادر سرحد دار	-	محمد یحیی جان چرخي پسر جانباز خان چرخي
میر غلام محمد غبار	-	چرخي
محمد سرور خان جویا	-	عبد الرحمن جان چرخي پسر جانباز خان چرخي
حسن خان جویا	-	محمد عمر خان تاتا
سعد الدین خان بها	-	محمد امین خان سفیر
عبد العزیز خان قندهاری مشهور به بابہ	-	عبد الشکور داوی
مطبوعات	-	محمد سعید خان
عبد الرحمن خان کارمند وزارت خارجه	-	میر سید قاسم خان
غلام رضا خان ترجمان	-	احمد جان رحمانی
سید احمد خان نایب سالار پسر شاه نور خان هزاره	-	عبد الله خان منصورى
غلام حیدر خان برادرش	-	محمد عمر خان پیلوت
لالا محمد ایوب خان	-	فیض محمد خان ناصری
غلام نبی خان فرقه مشر معروف به چپه شاخ	-	فتح محمد خان فرقه مشر
میر فتح محمد خان فرقه مشر	-	لالا سید میر خان
نبی جان منصورى	-	حبیب الله خان سرمامور
ماما غلام انور خان	-	غلام دستگیر خان قلعه بیگی
عبید الله جان پسر ماما غلام انور خان	-	عبد الصبور خان غفوری
محمد جعفر خان ایوبی	-	عبد الغنی معلم
محمد اکرم خان	-	هاشم خان کارمند وزارت خارجه
عبد الحکیم خان رستاقی	-	محمد امیر خان ترجمان
غلام محی الدین خان انیس	-	قاری محمد ابراهیم خان صفا
محمد خالد خان انیس	-	محمد طاهر خان بسمل
فقیر جان پنجشیری	-	محمد اسلم خان بسمل
	-	محمد نعیم خان بسمل

د پانو شمیره: له 2 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

محمد عثمان خان ترجمان	-	حاجی عبدالخالق خان معاون بلديه	-
محمد علی خان ترجمان	-	عبدالحمید خان مشهور به قندی آقا	-
محمد عمر خان معلم	-	محمد نبی خان برادر قندی آقا	-
محمد حیدر جان نیسال	-	محمد امان خان فراش باشی	-
پاینده محمد خان کارمند وزارت خارجه	-	غلام صفدر خان اعتمادی	-
محمد اکبر خان پروانی	-	محمد شریف خان ضیائی	-
کرنیل حبش خان	-	محمد عثمان خان مغازه دار	-
صالح محمد خان پرونتا	-	غلام غوث خان افسر	-
محمد ابراهیم خان	-	شیر محمد خان انجنیر	-
محمد ایوب خان غوربندی	-	غلام صدیق خان توخی	-
محمد کبیر خان غوربندی	-	غلام غوث خان توخی	-
محمد زبیر خان شاغاسی	-	غلام محبوب خان توخی	-
حبیب الله خان شاغاسی	-	عطا محمد خان پسر خاله عبدالخالق	-
احمد شاه خان رئیس	-	حکیم اسلم مهاجر	-
گل احمد خان حاکم	-	محمد رضا خان سنجرى	-
عبدالاحد فدایی	-	حیدر علی خان متعلم قزلباش	-
غلام فاروق خان تلگرافی	-	محمد منیر خان منشی زاده	-
عارف خان تلگرافی	-	محمد کبیر خان منشی زاده	-
حبیب الله خان تلگرافی	-	محمد کریم خان منشی زاده	-
غلام صدیق خان تلگرافی	-	عبدالله خان منشی زاده (شور)	-
رحیم وردی خان تلگرافی	-	داد محمد خان کوریر	-
عبدالاحد خان رسام	-	محمد رحیم خان کوریر	-
محمد ابراهیم خان خلیل	-	غلام محمد خان متعلم	-
فیض محمد خان کارمند وزارت خارجه	-	قربان علی خان پیزار دوز	-
سید امیر خان فرقه مشر	-	سید عبدالله خان	-
ملک قیس خان و پسرانش [بشمول برادران و برادرزاده هایش]	-	صوفی فرنی هوتلی برادر سید عبدالله خان	-
پسران میر زمان خان (کنری) [بشمول برادر و پسرانش]	-	عبدالودود خان انجنیر	-
محمد یونس خان مهندس	-	میرزا عبدالقیوم خان مدیر بودجه	-
ملک اصغر خان	-	عبدالکریم خان	-
میرزا شیر احمد خان	-	اعظم خواجه خان	-
		محمد نعیم خان هوتکی	-
		شاه رخ میرزا	-

د پانو شمیره: له 3 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خبر و لولئ

- غلام حضرت پسر لالا کرنیل
- غلام دستگیر پسر کرنیل
- عبد الوهاب خان
- عبد الغفار خان پسر عبد الوهاب خان
- میر محمد نعیم خان هزاره
- عبد الصمد صدیق پسر غلام صدیق خان
- چرخى
- عبد الغفار صدیق پسر غلام صدیق خان چرخى
- غلام دستگیر صدیق پسر غلام صدیق خان
- چرخى
- خالد صدیق پسر غلام صدیق خان چرخى
- عبد العظیم پسر عبد العزیز خان چرخى
- عبد الله پسر مولاداد خان عموی عبد الخالق
- عبد الرحمن پسر مولاداد خان عموی
- عبد الخالق
- متفه سنگه از سکه های هندوستان
- میر عنایت الله خان
- عبد الحمید پسر عبد العزیز خان، در سرای
- بادام فوت گردید
- عبد الحبیب پسر عبد العزیز خان، در سرای
- بادام فوت گردید
- محمد حکیم داماد جانباز خان چرخى، در
- محبس ارگ فوت گردید
- محمد امین خان، برادر تاتا
- عبد الصبور لغمانی
- سید غلام حیدر پاچا
- عبد الرزاق خان
- محمد کریم خان حاکم اعلی
- محمد حسین خان معاون لیسه استقلال
- ماما عبد الواحد خان دگروال
- صفر علی خان امنی
- محمد اسحق خان امنی
- عبد القدیر خان کوهدا امنی
- محمد عزیز خان کوهدا امنی
- عبد الله جان متعلم مکتب نجات
- محمد کریم خان کابلی
- محمد عزیز خان توخی
- محمد اسحق خان هزاره
- محمد اسحق خان شاغاسی
- محمد امان خان شاغاسی
- غلام حیدر خان برادر محمود خان
- عبد الغنی خان ترجمان
- سید حسن خان فرقه مشر کنری
- کرنیل شریف خان
- غلام غوث خان رشاد
- محمد ناصر خان رشاد
- محمد یعقوب خان غند مشر توپیچی
- لالا کرنیل للندری

2. زندانیان سیاسی اناث خانواده چرخى در زندان های سرای بادام، سرای علی خان و قلعه

- شاه بی بی ملقب به خواهر اصیل خان همسر
- غلام نبی خان چرخى
- ماه پرور ملقب به شاه بی بی همسر غلام
- جیلانی خان چرخى
- گل شاه ملقب به شیرین بو بو همسر عبد العزیز
- خان چرخى
- وزیر بیگم ملقب به شیرین بی بی همسر غلام
- نبی خان چرخى
- مریم ملقب به کوکو جان همسر غلام نبی خان
- چرخى
- بی بی جان ملقب به خواهر پادشاه خان همسر
- غلام نبی خان چرخى

د پانو شمیره: له 4 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څېر و لولئ

- حوا ملقب به بی بی گل همسر جانباز خان چرخي
- گل شیرین همسر جانباز خان چرخي
- خدیجه دختر جانباز خان چرخي
- آمنه دختر جانباز خان چرخي
- جنتو خانم محمد علم خان چرخي
- بیگم ملقب به مادر بهره ور همسر ماما غلام انور خان
- گوهر جان ملقب به شیرین جان خانم میر عنایت الله خان
- مامی مادر گوهر جان
- بهرور دختر ماما غلام انور خان
- شریفه دختر ماما غلام انور خان
- طاهره دختر ماما غلام انور خان
- گلناز خاله و خانم کاکای عبدالخالق
- حفیظه خواهر کوچک عبدالخالق
- آپه گل، خدمه
- جو جو، خدمه
- ریزه گل، خدمه
- جانو، خدمه
- زن ملنگ، خدمه
- خانم، خدمه
- هاجره ملقب به شیرین گل همسر عبدالعزیز خان چرخي
- میرمن ملقب به کوکو گل همسر غلام صدیق خان چرخي
- شاه گل ملقب به بی بی گل همسر غلام صدیق خان چرخي
- عایشه صبیئه غلام نبی خان چرخي
- خدیجه [صبیئه؟] غلام نبی خان چرخي
- عزرا [صبیئه؟] غلام نبی خان چرخي
- حبیبه [صبیئه؟] غلام نبی خان چرخي
- ناجیه نواسه غلام نبی خان چرخي
- کبرا دختر غلام جیلانی خان چرخي
- زبیده دختر غلام جیلانی خان چرخي
- صالحه دختر غلام جیلانی خان چرخي
- راضیه دختر غلام جیلانی خان چرخي
- ملیحه دختر غلام جیلانی خان چرخي
- رابعه دختر غلام جیلانی خان چرخي
- عزیزه دختر عبدالعزیز خان چرخي
- صدیقه دختر غلام صدیق خان چرخي
- مستوره دختر غلام صدیق خان چرخي
- بوبو مادر جانباز خان چرخي

3. زندانیان سیاسی که به امر نادر شاه و برادرش محمد هاشم خان صدراعظم اعدام گردیده بودند

- احمد شاه خان کند کمشر احتیاط
- دوست محمد خان غند مشر پغمانی
- سید محمد خان کند کمشر قندهاری
- تاج محمد خان پغمانی
- عبدالرحمن خان لودین رئیس بلدیة
- غلام محی الدین خان آرتی (در پشاور به قتل رسید).
- جنرال محمود سامی
- نایب سالار غلام نبی خان چرخي
- جنرال پینن بیگ خان
- میرزا محمد اکبر خان
- امیر الدین خان
- عبداللطیف خان کوهاتی
- محمد نعیم خان کوهاتی
- عیسی خان قلعه سفیدی
- تازه گل خان لوگری
- سلطان محمد خان مراد خانی
- محمد حکیم خان چاردهی وال

د پانو شمیره: له 5 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

- خدا داد خان پدیر عبد الخالق، ناظر غلام نبی
- خان چرخى
- مولاداد خان عموى عبد الخالق، ناظر غلام
- جيلانى خان و غلام صديق خان چرخى
- قريان على خان، مامای عبد الخالق
- مير عزيز
- مير مسجدى
- اعظم خواجه خان
- ملك محسن، والى بچه سقا
- سيد محمد، ياور بچه سقا
- شيرجان، وزير دربار بچه سقا
- عبد الوكيل، سپه سالار بچه سقا
- عبد الغياث، سپه سالار بچه سقا
- محمد محفوظ، معين حربيه بچه سقا
- ميرزا غلام قادر، محرر سيد حسين
- خواهر زاده حبيب الله بچه سقا
- محمد صديق نايب سالار، برادر وزير دربار
- بچه سقا
- حبيب الله مشهور به بچه سقا
- سيد حسين نايب السلطنه بچه سقا
- حميد الله، برادرش معين السلطنه بچه سقا
- جنرال غلام جيلانى خان چرخى
- و كيل محمد ولى خان دروازي
- خواجه هدايت الله خان، رئيس تنظيميه هزاره جات
- فرقه مشر شير محمد خان
- فقير جان رئيس جنگلات
- محمد مهدى خان، منشى اعليحضرت امان الله خان
- غلام ربانى چرخى، پسر غلام جيلانى خان چرخى
- غلام مصطفى چرخى، پسر غلام جيلانى خان چرخى
- عبد اللطيف چرخى، پسر عبد العزيز خان چرخى
- عبد الخالق متعلم مکتب نجات، پسر خدا داد خان ناظر غلام نبى خان چرخى
- محمود خان، متعلم مکتب نجات
- على اکبر خان
- محمد حسين خان، برادرش
- محمد ايوب خان، معاون مکتب نجات
- غلام رسول خان، معلم سپورت

مطابق به پیش شرط هاشم خان تمام زندانیان سیاسی رها نشدند

زنده یاد سید هاشم صاعد، استاد پوهنتون کابل، بعد از ذکر نامهای چند تن از زندانیان معروف سیاسی مانند براهیم صفا، بابہ عبدالعزیز خان الکوزی، سرورجویا، خال محمد خسته، حقیقی قندهاری، افندی ترکی، ابراهیم اوف که در دوران صدارت شاه محمود خان آزاد شدند، مینویسد «اما از خانواده های ملک قیس و زمانی، تنها زنها و اطفال آنها رها شده و مردهای آنها به شمول عبدالسلام خان صافی [که با این خانواده ها ارتباطی نداشته و یکی از رهبران قیام صافی های کتر بود- زمانی] در زندان باقی ماندند.» (دکتر سید هاشم صاعد درنگی بر برخی دریافتها و رویداد های افغانستان در قرن بیستم، چاپ فرانسه، صفحه ۹۶).

پدیر مرحوم محمد ارسلان زمانی که با اعضای دیگر خانواده اش مدت ۱۳ سال زندان و ۸ سال تبعید در ولایت هرات را سپری نموده بود، سالها قبل به جواب این قلم که چرا اعضای خانواده زمانی در دوران صدارت شاه محمود خان از زندان رها نشدند، اظهار داشتند که «در رابطه با رهایی زندانیان سیاسی، قوماندان امنیه [که

د پانو شمیره: له 6 تر 8

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنی د لیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

من اسمش را فراموش کرده ام-ع زمانی] به شاه محمود خان از خانواده ما نیز یادآور شده بود. شاه محمود خان با عصبانیت و لهجه تند از او میپرسد که این به شما چه ربطی دارد. قوماندان امنیه میگوید که چون آنها بی سرنوشت [بدون محاکمه] از چند سال بدینسو در زندان دهمزنگ بوده و من مسئولیت نگهداری آنها را دارم، لذا یاد آور شدم، و به من فرقی نمیکنند که شما آنها را عدام میکنید و یا رها میکنید. شاه محمود خان به او میگوید که برو و از سردار محمد هاشم خان پرس. وقتی قوماندان امنیه پیام شاه محمود خان را به هاشم خان میرساند، هاشم خان در جوابش میگوید به سردار شاه محمود خان بگوئید، که وقتی من صدراعظم بودم، آنها را به زندان انداختم، حالا که شما صدراعظم هستید، هر چه میخواهید، تصمیم بگیرید. شاه محمود خان هم بعد از شنیدن این جواب میگوید، حالا خداوند به داد شان برسد. و بدین ترتیب خانواده ما به شمول چند خانواده و افراد دیگر تا تقریباً ده سال دیگر در زندان دهمزنگ و بعد از آن برای هشت سال تا ختم دوره صدارت سردار داؤد خان و نفاذ قانون اساسی جدید در تبعید میماند.

به اساس یادداشت های خانواده زمانی، بازماندگان ذیل غازی میرزمان خان کنری، که تعداد مجموعی شان بشمول وابستگان و خدمتگاران شان به (۳۲) سی و دو نفر میرسید، بعد از آزادی زندانیان سیاسی در دوران صدارت شاه محمود خان هم رها نشدند:

- جنرال خان محمد خان کنری، برادر غازی میرزمان خان و پسرانش عبدالقادر خان و محمد نادر خان زمانی.
- شیر محمد خان کنری، پسر غازی میرزمان خان کو پسرانش مرحوم عبدالرحمن خان زمانی، خوشحال خان و محمد غوث خان زمانی.
- غندمشر عصمت الله خان پسر غازی میرزمان خان و پسرانش شیرعلیخان زمانی و محمد یعقوب خان.
- غندمشر گل محمد خان پسر غازی میرزمان خان و پسرش سکندر خان زمانی (در زندان فوت نمود).
- حبیب الله خان زمانی پسر غازی میرزمان خان
- محمد ارسلان زمانی پسر غازی میرزمان خان
- خیر محمد خان زمانی پسر غازی میرزمان خان
- یار محمد خان زمانی پسر غازی میرزمان خان
- محمد هاشم خان زمانی پسر غازی میرزمان خان

البته بیش از ۸۵ نفر از زنان و اطفال پائین تر از دوازده سال مدت یک و نیم سال را در توقیف زنانه ولایت کابل به سر بردند که برای اطفال و زنان خانواده های محبوسین سیاسی تخلیه شده بود و محبوسین نسوان جزائی آن زندان را به زندان جدیدی که در خانه ضبط شده خان محمد خان کنری در قلعه ساخته شده بود، انتقال دادند.

عطای لقب پدر دموکراسی به شاه محمود خان

به نظر محقق و نویسنده پرکار افغان، آقای پامیر پیکار «علل و اسباب این جابجایی مهره ها هرچه باشد، سردار شاه محمود خان کاکای دیگرشاه، بتاريخ نهم ماه می سال ۱۹۴۲ میلادی بعنوان صدراعظم جدید اعلان

د پانو شمیره: له 7 تر 8

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

شد... در این شکی نیست که جابجایی مهره ها در سطوح بلند دولتی، همیشه با یکسلسله تغییرات و تبدلات سیاسی و اقتصادی و... توأم می باشد، پس سردار شاه محمود خان که از یکطرف به منظور ارضای مقام های امریکایی و سازمان ملل در خارج افغانستان و از سوی دیگر، بخاطر بقای بیشتر حاکمیت خاندان حاکم و دلجویی از مردم آزرده و کوبیده شده در داخل کشور، بجای برادر مستبد خویش نشست به بود، ناگزیر بود دست به یک سلسله اقدامات و اصلاحات لازمه بزند. بنابراین، امرهایی یکتعداد از زندانیان بیگناه (مشمول زن و مرد) را از زندان های جهنمی هاشم خان صادر نمود، استفاده از قین و فانه و غل و زنجیر و شکنجه در زندانها را ممنوع اعلان کرد، برخی از زندانیان آزاد شده و دانشمندان را بکارهای دولتی گماشت، اجازه داد تا پروسه ی انتخابات بلدی و پارلمان براه افتد، نشر و پخش بعضی از نشریه های آزاد (شخصی و تشکیلاتی) را پذیرفت و در کل، راه و روش نر مترسیاسی نسبت به هاشم خان در پیش گرفت». (پیکار پامیر، استبداد سردار محمد هاشم خان و پیامد های آن در افغانستان... صفحات ۲۴۰ و ۲۴۱)

آقای پیکار ازینکه حتی شاه محمود خان از طرف یکعده از هموطنان خوشبین و یا خوشباورما، لقب «پدر دموکراسی» یافت، علاوه میکند که «تردیدی وجود ندارد که روشهای جدید سیاسی و تبلیغاتی سردار شاه محمود خان در مقام صدارت، آنهم پس از هفده سال خود کامه گی و حاکمیت استبداد سیاسی در افغانستان، یک سلسله خوشبینی ها و امید ها و جنب و جوش فکری و اجتماعی را میان اقشار مختلف جامعه ببار می آورد. بر بنیاد همین خوشبینی های ایجاد شده بود که بخصوص روشنفکران افغانستان تصور نمودند که دیگر دوران سیاه استبداد دولتی سپری شده و نوبت به اصلاحات اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی رسیده و زمینه ی مصوونیت های فردی و آزادی های قلم و بیان... فراهم آمده است. در حالیکه نیت و طینت خاندان حاکم هرگز مقتضی پذیرش چنین تحول دموکراتیک نبود. (همانجا، صفحات ۲۴۱ و ۲۴۲).

(ادامه دارد)